

สรุปการศึกษาดูงานในพื้นที่ภาคใต้
ภายใต้โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคม
โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
วันที่ 2-4 พฤษภาคม 2550 ณ จังหวัดตรัง และนครศรีธรรมราช

การศึกษาดูงานในพื้นที่ภาคใต้ภายใต้โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาดูงานร่วมกันระหว่างที่ปรึกษาฯ และสมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ ซึ่งมีการดูงานทั้งสิ้นจำนวน 6 แห่ง โดยมีการสรุปประเด็นสำคัญดังนี้

1. การศึกษาดูงาน ณ สมาคมหยาดฝน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน

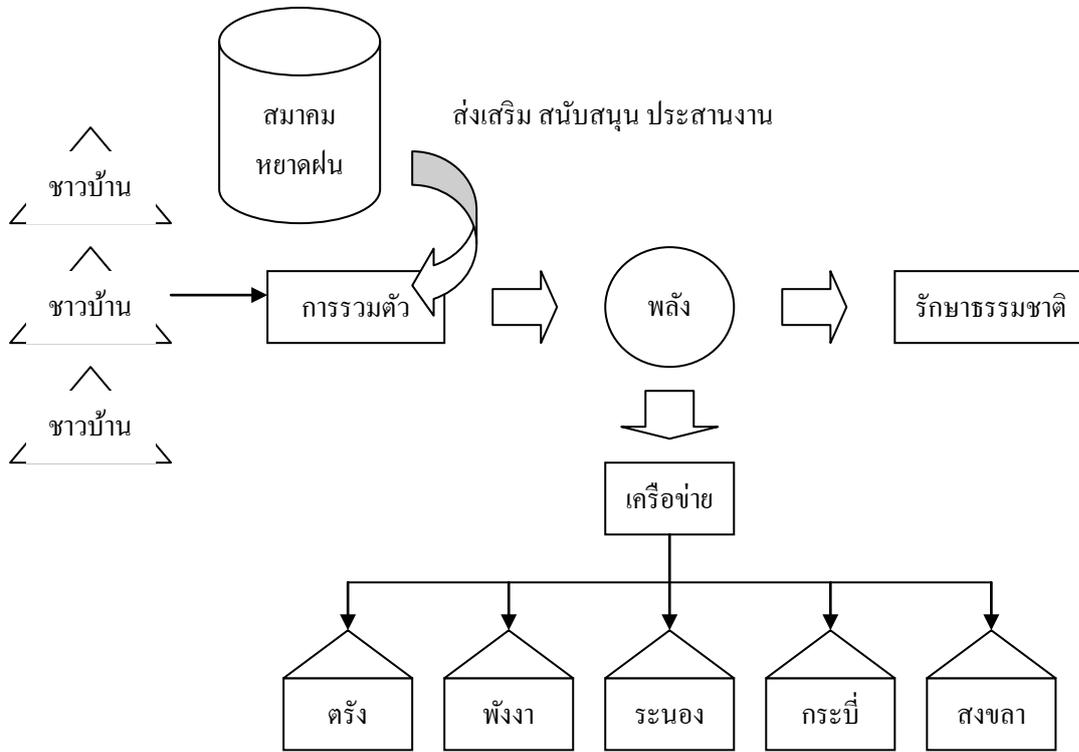
- | | |
|--|--------------------------------------|
| 1) อาจารย์สมพร เทพสิทธิ์า | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 2) รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ | มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ |
| 3) คุณณัฐนันท์ พงษ์มงคลสาม | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 4) ว่าที่ร้อยโทอักรินทร์ วงศ์ธีรญาณเดช | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 5) คุณมนิรัตน์ จริยธรรมวัตติ | ผู้ช่วยวิจัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี |

1.2 ชื่อตัวแทนและที่อยู่ของหน่วยงานที่ดูงาน

คุณเพลินใจ ชาญเสนาะ สมาคมหยาดฝน เลขที่ 16/8 ถนนรัชฎ์จันทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง 92000 โทรศัพท์ 081-5388314, 075-214707 และ 075-219737 โทรสาร 075-219327 อีเมลล์ yadfon@loxinfo.co.th

1.3 สรุปประเด็นสำคัญ

สมาคมหยาดฝนก่อตั้งในปี พ.ศ. 2527 และเริ่มงานครั้งแรกในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 โดยได้รับทุนจากท้องถิ่นแคนาดา เน้นการศึกษาพื้นที่ที่ทำประมงชายฝั่ง เนื่องจากประมงชายฝั่งมีปัญหาเรื่องการสัมปทานป่าชายเลน ส่งผลให้ป่าชายเลนถูกทำลาย การดำเนินงานในพื้นที่เบื้องต้นทางสมาคมได้สนับสนุนชาวบ้านให้มีการรวมตัวเพื่อสร้างเครือข่าย (ดังแผนภาพที่ 44) เนื่องจากสมาคมเชื่อว่า “ประชาชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ หากได้รับสิ่งแวดล้อมที่ดี”



แผนภาพที่ 44 การสร้างภูมิคุ้มกันในกลุ่มชนของกลุ่มประมงชายฝั่ง

วัตถุประสงค์

- 1) ส่งเสริมดำเนินการ พัฒนาชนบทเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และการพึ่งพาตนเองชุมชน
- 2) สนับสนุนงานพัฒนาเด็กของชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 3) ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเสริมการศึกษา และการอบรมให้กับชุมชน
- 4) ส่งเสริมอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทบาทสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม

ส่งเสริมสนับสนุนในองค์กรชุมชนเกิดจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรในท้องถิ่น และสร้างศักยภาพในองค์กรชุมชนมีขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น โดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติฝั่งป่าชายเลนชุมชน และวิถีการประมงพื้นบ้านรวมทั้งการส่งเสริมอาชีพของท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

การดำเนินงาน

การดำเนินงานเบื้องต้นสมาคมหยาดฝนมีการคัดเลือกชาวบ้านที่ยากจนจำนวน 30 คน โดยให้ชาวบ้านทำการเลือกกันเองแล้วให้งบเพื่อเลี้ยงปลาในกระชัง เพื่อให้ชาวบ้านที่ยากจนมีฐานะ และสามารถปลดหนี้ได้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ถือเป็นการดูแลทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมกับการแก้ปัญหาความยากจน

แต่ก่อนชุมชนมีปัญหาทางด้านแรงงานและครอบครัว เนื่องจากแรงงานส่วนใหญ่จะไปทำงานภายนอกชุมชนทำให้ไม่มีเวลาดูแลครอบครัว แต่ในปัจจุบันแรงงานเริ่มมีการคืนถิ่นมากขึ้น

นอกจากสมาคมฯดูแลในเรื่องป่าชายเลนของชุมชนแล้ว ทางสมาคมฯมีการดูแลชมรมชาวประมงพื้นบ้าน เครือข่ายสตรี โรงเรียน ป่าสาธุ และดูแลดั่ง โดยจะเน้นการสร้างจิตสำนึกเป็นสำคัญ ดังที่กล่าวไว้ว่า “การสร้างจิตสำนึกก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง”

2. การศึกษาดูงาน ณ กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ อำเภอหนอง จังหวัดตรัง

2.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน

- | | |
|--|--------------------------------------|
| 1) อาจารย์สมพร เทพสิทธิธา | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 2) รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชุชุกิ | มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ |
| 3) คุณณัฐนันท์ พงษ์มงคลสาม | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 4) ว่าที่ร้อยโทอัครินทร์ วงศ์ธีรญาณเดช | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 5) คุณณณิรัตน์ จริยธรรมวัตติ | มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี |

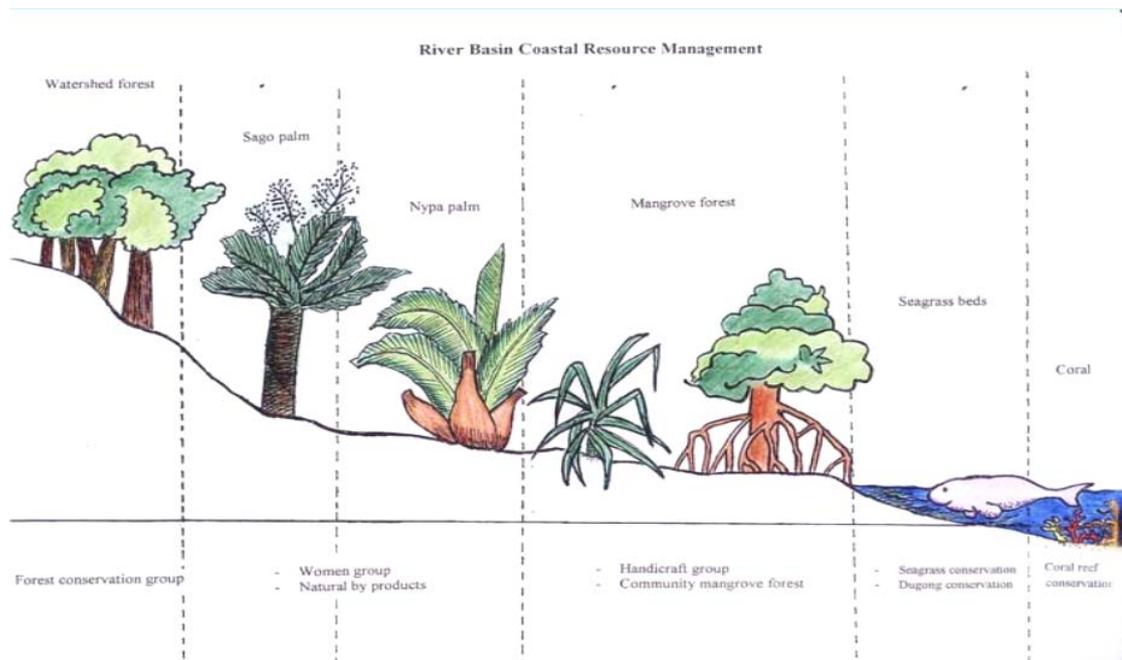
2.2 รายชื่อชาวบ้านและผู้ประสานงานในพื้นที่

- | | |
|------------------------|-------------------------------------|
| 1) คุณเพลินใจ ชาญเสนาะ | สมาคมหยาดฝน |
| 2) คุณกฤษฎ์ ไกรเทพ | สมาคมหยาดฝน |
| 3) คุณพลพัฒน์ ธานี | นักศึกษาฝึกงานสมาคมหยาดฝน |
| 4) คุณอมรพรรณ คงชู | บัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ |
| 5) คุณวีรพล เกิดผล | องค์การบริหารส่วนตำบลโลกสะบ้า |
| 6) คุณเชื่อน ชุมเชื้อ | กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ |
| 7) คุณเขื่อน ชุกง | กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ |
| 8) คุณถนอม ชุมเชื้อ | กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ |
| 9) คุณนิต ชุมเชื้อ | กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ |
| 10) คุณจิต ชุมเชื้อ | กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ |
| 11) คุณละเมียด รัตนะ | กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ |
| 12) คุณบุญริม ทองพุด | กลุ่มผู้หญิงป่าสาธุร่วมใจ |

2.3 สรุปประเด็นสำคัญ

“แม่น้ำปะเหลียน” ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดตรัง มีความยาว 58 กิโลเมตร ไหลลาดลงสู่ทะเลฝั่งอันดามัน มีลักษณะรอบลุ่มน้ำจากปลายน้ำถึงต้นน้ำไม่แตกต่างจากแม่น้ำสายต่างๆ ที่ไหลลาดลงสู่ฝั่งทะเลอันดามัน กล่าวคือ ข้างบนจะเป็นป่าต้นน้ำ ลาดลงมาเป็นพื้นที่

ชุมชนน้ำตามไหลที่เขา ตามหุบเขา เป็นพื้นที่ทำนา และมีป่าพรุ มีสาकुซึ่งเป็นพืชตระกูลปาล์มชนิดหนึ่ง ขึ้นอยู่ ชาวบ้านทำนาก็ได้อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ป่าสาकुมาช่วย



แผนภาพที่ 45 ระบบนิเวศน์จากภูเขาถึงทะเล

สาकु (Sago palm, Metroxylon sagus Rottb) เป็นพืชที่ขึ้นตามริมน้ำเป็นแหล่งทางเศรษฐกิจที่สำคัญเนื่องจากส่วนของใบสาकुสามารถนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์จักสาน หลังคาบ้าน ก้านที่มีน้ำสาकुสามารถนำมาใช้เป็นกาว เปลือกสาकुเมื่อเอาออกสามารถนำมาใช้เป็นแป้งสาकुได้ ซึ่งนับเป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญในฐานะพืชหลักในพื้นที่ชุ่มน้ำ สาकुจะขึ้นกระจายอยู่ตามฝั่ง คลอง หนอง พรุ และรอบๆ บริเวณบ้าน ทั้งที่มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติและชาวบ้านปลูกไว้ใช้ประโยชน์



แผนภาพที่ 46 ประโยชน์ของแป้งสาकु

แต่ก่อนลำคลองในพื้นที่อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีต้นสาเกขึ้นอยู่ทั่วไป ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์มาก เนื่องจากรากสาเกสามารถดูดซับน้ำได้เป็นอย่างดี และป้องกันน้ำท่วม ส่งผลให้พื้นที่ป่า ดิน ตลอดจนสวนผลไม้ในบริเวณนั้นมีความชุ่มชื้น ต่อมาภาครัฐพยายามที่จะพัฒนาพื้นที่ โดยมีการสนับสนุนเรื่องการจัดระบบชลประทาน มีการทำเขื่อนทำให้เกิดการขุดลอกคลองป่าสาเก เพื่อทำคลองซีเมนต์ของ โครงการรัฐ ประกอบกับส่งเสริมด้านการทำสวนยางพาราและสวนปาล์ม โดยให้เพิ่มพื้นที่ในการปลูกยางพาราและปาล์มในนาข้าว เนื่องจากยางราคาดี ส่งผลให้ป่าสาเก ถูกทำลาย และพื้นที่สูญเสียความอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรและระบบนิเวศที่เคยเป็นอยู่ถูกทำลายลง ทำให้ชาวบ้านขาดน้ำ และพื้นที่ทำนาลดลง



แผนภาพที่ 47 คลองที่ถูกขุดลอก

นอกจากนี้คลองหลายแห่งที่มีการขุดลอกกลับไม่ได้ผลตามเป้าหมาย เนื่องจากมีสภาพเป็นคลองระบายน้ำ ฤดูแล้งน้ำแห้งขอด ไม่สามารถทำนาได้

สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นส่งผลให้ชาวบ้านจำนวนมากเริ่มลังใจเพราะไม่สามารถทำนาได้ เนื่องจากน้ำไม่สมบูรณ์เหมือนแต่ก่อน ขณะเดียวกันมีชาวบ้านจำนวนมากที่ยังคิดถึงการทำนา คิดถึงป่าสาเก

ปัจจุบันได้มีการตื่นตัวและสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำในหนองในบึงป่าสาเก โดยชาวบ้าน อบต. ผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้หญิง ได้ช่วยกันเผยแพร่ประโยชน์ของสาเกเพื่อทำให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกและอนุรักษ์ป่าสาเก ซึ่งถือเป็นการป้องกันระบบนิเวศได้ในทางหนึ่ง นอกจากนี้ชุมชนมีการของบประมาณจากจังหวัดเพื่อมาแต่งสาางทางน้ำกลางคลองป่าสาเก เพื่อให้ น้ำไหลสะดวก เป็นการป้องกันน้ำท่วม และให้ในคลองได้มีน้ำตลอดปี ตลอดจนงบประมาณ ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติของป่าสาเก ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543



แผนภาพที่ 48 การแต่งทางข้างคลองป่าสาธุ และเส้นทางศึกษาธรรมชาติของป่าสาธุ

3. การศึกษาดูงาน ณ โรงเรียนบ้านแหลม อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

3.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน

- | | |
|--|--------------------------------------|
| 1) อาจารย์วรพงษ์ รวีรัฐ | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 2) อาจารย์สมพร เทพสิทธิ์า | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 3) คุณณัฐนันท์ พงษ์มงคลสาม | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 4) ว่าที่ร้อยโทอักรินทร์ วงศ์ธีรญาณเดช | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 5) คุณมนิรัตน์ จริยธรรมวัต | ผู้ช่วยวิจัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี |

3.2 รายชื่อชาวบ้านและผู้ประสานงานในพื้นที่

- | | |
|--------------------------|---------------------------|
| 1) คุณโกวิทช์ พงศ์ฉบับภา | สมาคมหยาดฝน |
| 2) คุณศิริวรรณ นาคมุข | สมาคมหยาดฝน |
| 3) คุณชนิษฐา สุนิพันธ์ | นักศึกษาฝึกงานสมาคมหยาดฝน |
| 4) คุณถวิล ช่อเอี้ยง | ครู โรงเรียนบ้านแหลม |
| 5) คุณกุหลาบ เหล่หมุด | |
| 6) คุณหีด เหล่หมุด | |
| 7) คุณยะเกด เหล่หมุด | |
| 8) คุณเทอด เหล่หมุด | |
| 9) คุณสมหมาย หมวดเทพ | |
| 10) คุณสุนีย์ หมวดเทพ | |
| 11) คุณเกาะหะ ณะสม | |
| 12) คุณยุทธพงศ์ ณะสม | |
| 13) คุณสาด ณะสม | |
| 14) คุณสุริย์ หลีหวัง | |
| 15) คุณหยาบ หลีหวัง | |
| 16) คุณมะหมาด ทองวารี | |
| 17) คุณหมาน จิเหลา | |
| 18) คุณพงศกร หลีแคล้ว | |
| 19) คุณหลงเปะ ณ สตา | |
| 20) คุณหวังหมาน หละเจียว | |
| 21) คุณสถาพร ณะสุตา | |
| 22) คุณสมจิตร ชมพู | |

3.3 สรุปประเด็นสำคัญ

“บ้านแหลม” เป็นชื่อที่มาจากลักษณะของพื้นที่ชุมชนที่มีหัวแหลม แต่ก่อนมีครัวเรือน 3 ครัวเรือนที่มาตั้งรกราก ปัจจุบันชุมชนบ้านแหลมมีทั้งสิ้น 13 หมู่บ้าน มีครัวเรือนประมาณ 200 ครัวเรือน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีเพียง 2 ครัวเรือนที่เป็นพุทธ อาชีพหลักของชุมชนคือ อาชีพประมง ส่วนอาชีพรองได้แก่ เกษตร สวนยาง และรับจ้าง แต่ก่อนชุมชนบ้านแหลมอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แต่ต่อมาประสบปัญหาการตัดไม้ ถูกนายทุนและหมู่บ้านอื่นบุกรุกพื้นที่ทำกิน



แผนที่ 49 แผนที่แสดงลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านที่อยู่รอบลุ่มน้ำปะเหลียน

ในปี พ.ศ. 2538 ชุมชนบ้านแหลมเริ่มมีการอนุรักษ์หอยนางรม เนื่องจากหอยนางรมเริ่มสูญพันธุ์ ประกอบกับชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย และร่วมกันกันเขตชายฝั่งเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ลูกหลาน มีการเผยแพร่แนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์หอยนางรมแก่กลุ่มอาชีพ และโรงเรียน ซึ่งทางสมาคมหอยนางรมช่วยเหลือในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ และสนับสนุนให้โรงเรียนเขียน โครงการเพื่อทุนจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปัจจุบันหอยนางรมของชุมชนบ้านแหลมเป็น OTOP ของตำบล

นอกจากชุมชนจะได้รับการสนับสนุนจากสมาคมหอยนางรม และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แล้ว กรมพัฒนาชุมชนและกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เข้ามาสนับสนุนชุมชนด้วยเช่นกัน

ชุมชนบ้านแหลมมีการสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนผ่านทางโรงเรียนบ้านแหลม โดยการให้เยาวชนรู้จักการเลี้ยงหอยนางรม ซึ่งทำให้เยาวชนเกิดความเข้าใจในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ถ้าหอยนางรมตาย เด็กจะเรียนรู้ได้เองว่าเกิดจากสาเหตุใด เป็นต้น

โรงเรียนบ้านแหลมถือเป็นสถานที่ๆ มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน โรงเรียนบ้านแหลมเปิดสอนนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 135 คน



แผนภาพที่ 50 โรงเรียนบ้านแหลม อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

พันธกิจของโรงเรียนบ้านแหลม

1) โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง ทั้งด้านความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ให้เด็กดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

2) ครูทุกคนจัดการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนด้วยเทคนิควิธีต่างๆ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เต็มเวลา เต็มความสามารถ ดำเนินการวัดผลประเมินผลด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพหลากหลาย

3) โรงเรียน ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมมือร่วมใจบริหารจัดการระดมทรัพยากร บุคลากร เพื่อพัฒนาโรงเรียนบ้านแหลมให้มีความพร้อมและบรรยากาศเหมาะสมต่อการบริหารทางการศึกษาต่อนักเรียนและชุมชน

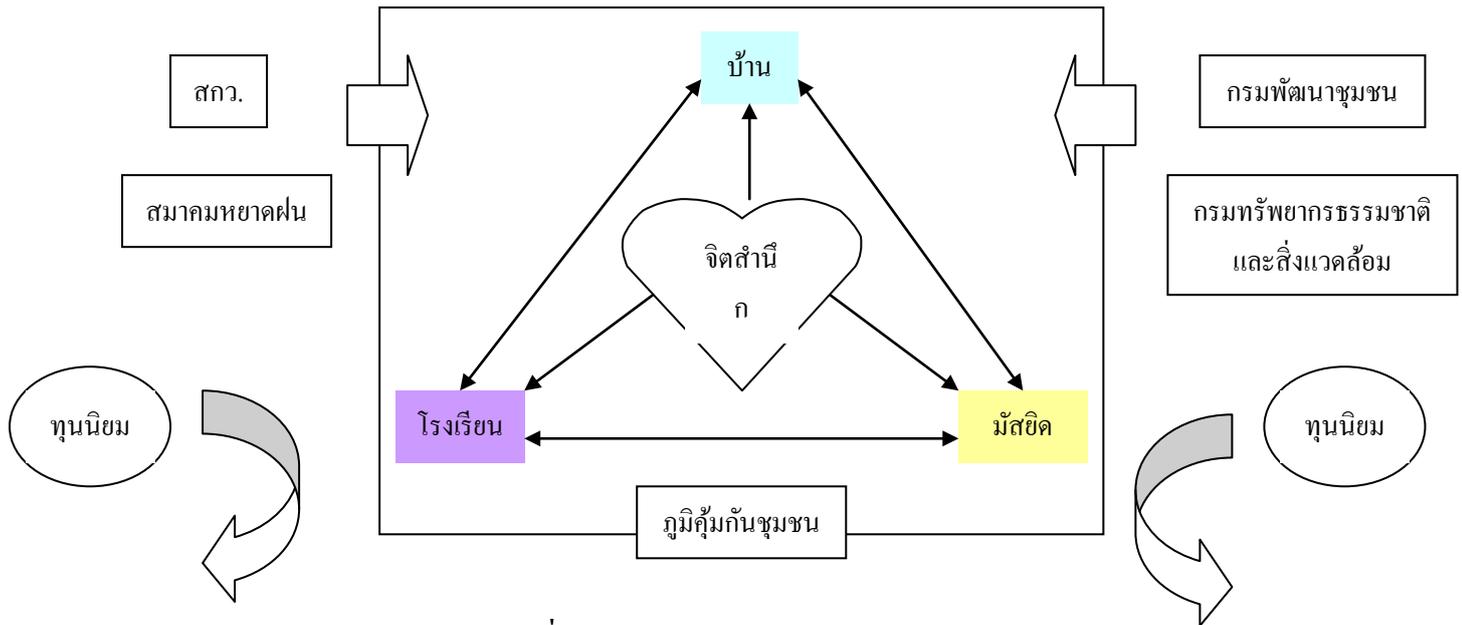
บทบาทของมัสยิดที่มีต่อชุมชนบ้านแหลม มัสยิดมีศูนย์อบรมเด็กและผู้ใหญ่ ทำให้สามารถสร้างจิตสำนึกในการรักษาหมู่บ้าน เพราะศาสนาสอนให้รักป่า ดังคำสอนที่ว่า

“จิตใจเป็นพญาของร่างกาย ถ้าจิตใจดี ร่างกายก็จะสามารถทำสิ่งที่ดีได้”

“สิ่งที่มีเจ้าของต้องขอ ธรรมชาติที่มีอยู่ในทะเลต้องขอ”

“งครายจ่าย เพิ่มรายได้ ทุกสิ่งพระเจ้าเป็นผู้ประทานให้มา”

จากการศึกษาดูงานในครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านแหลมมีการสร้างจิตสำนึกในชุมชนโดยใช้บ้าน โรงเรียน และมัสยิด เป็นแกนหลักจนเกิดภูมิคุ้มกันขึ้นในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้จากแผนภาพที่ 51



แผนภาพที่ 51 การสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนบ้านแหลม

4. การศึกษาดูงาน ณ บ้านเตะหรั อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

4.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน

- | | |
|--|--------------------------------------|
| 1) อาจารย์วรพงษ์ รัวีรัฐ | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 2) อาจารย์สมพร เทพสิทธิ์า | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 3) คุณณัฐนันท์ พงษ์มงคลสาม | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 4) ว่าที่ร้อยโทอักรินทร์ วงศ์ธีรญาณเดช | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 5) คุณมนิรัตน์ จริยธรรมวัตติ | มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี |

4.2 รายชื่อชาวบ้านและผู้ประสานงานในพื้นที่

- | | |
|--------------------------|----------------------|
| 1) คุณโกวิทย์ พงศ์ฉบับภา | สมาคมหยาดฝน |
| 2) คุณศิริวรรณ นาคमुख | สมาคมหยาดฝน |
| 3) คุณบุษราภรณ์ พวงปัญญา | สมาคมหยาดฝน |
| 4) คุณถวิล ช่อเอี้ยง | ครู โรงเรียนบ้านแหลม |
| 5) คุณทัด เม่งเอียด | |
| 6) คุณเพชร เม่งเอียด | |
| 7) คุณสิริมา เทิดชู | |
| 8) เด็กหญิงรวรรณ เทิดชู | |
| 9) คุณสมาน นาวาเดช | |
| 10) คุณสมะแอ อวนซ้อง | |

- 11) คุณหย่าหมั้น โตะมา
- 12) คุณหม่าเต็น โตะมา
- 13) คุณศรีนวล พรหมจันทร์
- 14) คุณสุทธิดา ตึกขาว
- 15) คุณเสถียร กันตังกล
- 16) คุณเสห หลีห้วง
- 17) คุณเทอด เหล่หมุ

4.3 สรุปประเด็นสำคัญ

“ตะหระ” แปลว่า หอยนางรม ชุมชนบ้านตะหระ เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะมีป่าชายเลนมากที่สุดในเขตลุ่มน้ำปะเหลียน เป็นแหล่งที่ชุกชุมไปด้วยทรัพยากรน้ำ เนื่องจากเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างแม่น้ำปะเหลียนและแม่น้ำกันตังคนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านตะหระประกอบอาชีพประมง เด็กๆ นอกจากเรียนหนังสือแล้วยังมีอาชีพตกปูเป็นอาชีพเสริมเพื่อช่วยหารายได้อีกทางหนึ่ง

ชุมชนมีปัญหาเรื่องการตัดไม้ และน้ำเสีย ในปี พ.ศ. 2540 ชุมชนจึงแก้ปัญหาโดยการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านตะหระขึ้นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของป่าชายเลนซึ่งมีกรรมการบริหารจำนวน 15 คน โดยมีสมาคมหยาดฝนให้การสนับสนุนในการสร้างเครือข่าย

ต่อมาคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านตะหระ เล็งเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนที่มีอาชีพตกปูเป็นอาชีพเสริม จึงจัดตั้งกลุ่มเด็กตกปูขึ้นเพื่อให้เยาวชนได้รวมกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เรียนรู้ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรในป่าชายเลน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 18 คน

นอกจากนี้ชุมชนมีกิจกรรมที่สอนน้อง และมีกลุ่มแม่บ้านทำขนมโดนัทและขนมตากซึ่งกลุ่มแม่บ้านจะรวมตัวทำขนมที่วิทยาลัยอาชีพ

ปัญหาหนึ่งที่ชุมชนบ้านตะหระประสบคือ เรื่องการทำประมงผิดกฎหมาย ซึ่งทางคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านตะหระร่วมกันจัดทำป้ายอนุรักษ์ป่าชายเลนและป้ายห้ามการทำประมงผิดกฎหมายต่างๆ เพื่อรณรงค์ให้ชุมชนสนใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้ผู้ประกอบอาชีพประมงตระหนักในเรื่องของการใช้เครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง และใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์มากที่สุด

5. การศึกษาฐาน ณ ชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

5.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมศึกษาฐาน

- | | |
|--|--------------------------------------|
| 1) อาจารย์วรพงษ์ ธีรวิรัฐ | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 2) อาจารย์สมพร เทพสิทธา | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 3) รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ | มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ |
| 4) คุณณัฐนันท์ พงษ์มงคลสาม | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 5) ว่าที่ร้อยโทอัครินทร์ วงศ์ธีรญาณเดช | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 6) คุณมณีนรัตน์ จริยธรรมวัตติ | มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี |

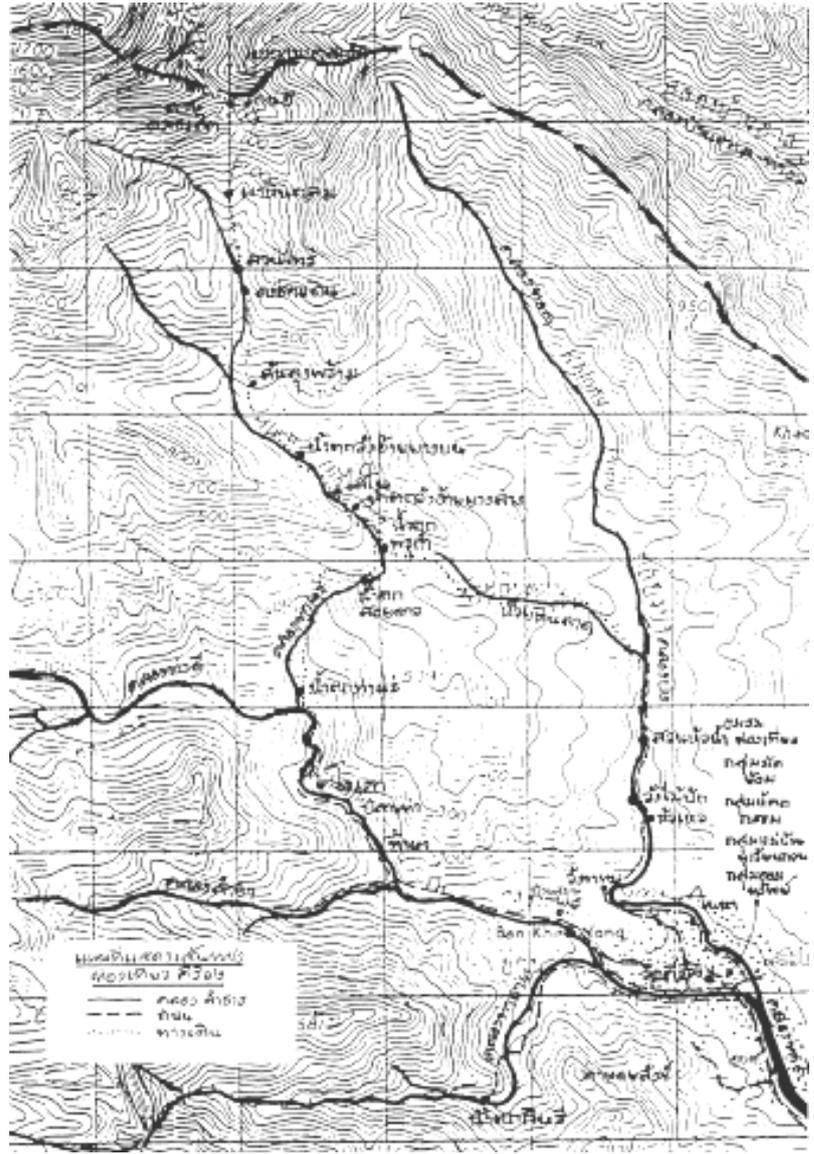
5.2 รายชื่อตัวแทนชุมชน

- | | |
|---------------------------|--|
| 1) คุณสมโชค บุญเพชร | กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง |
| 2) คุณสุจินต์ เนาวิสุวรรณ | กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง |
| 3) คุณอารี ขุนทน | กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง |
| 4) คุณวีระ เชนย | กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวบ้านคีรีวง |

5.3 สรุปประเด็นสำคัญ

คีรีวงเป็นชุมชนเก่าแก่ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ห่างออกไปทางทิศตะวันตกของตัวจังหวัดประมาณ 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 8,173 ไร่ บนที่ราบแอ่งกระทะระหว่างภูเขาที่มีธารน้ำหลายสายซึ่งมีต้นกำเนิดบนเทือกเขาโดยรอบ ไหลผ่าน เป็นแหล่งน้ำหล่อเลี้ยงชุมชนก่อนไหลลงสู่ทะเลบริเวณชายฝั่งด้านอ่าวไทย มีถนนตัดผ่านย่านที่พักอาศัยของชุมชน ชาวบ้านจะสร้างบ้านเรือนบริเวณที่ราบเชิงเขาในละแวกใกล้กัน ไม่ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำเช่นในที่ราบภาคกลาง เนื่องจากในฤดูน้ำหลาก ระดับน้ำในลำธารจะท่วมสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2505 ปี พ.ศ. 2518 และปี พ.ศ. 2531

ชุมชนคีรีวงประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง หมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี และหมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม ทิศเหนือของชุมชนจดกับยอดเขาเพล ทิศใต้ของชุมชนจดกับเทือกเขาหอยสังข์ ทิศตะวันออกของชุมชนจดกับหมู่ที่ 4 บ้านสมอ และทิศตะวันตกของชุมชนจดกับเขาหลวง



แผนที่ 52 แผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวคีรีวง

ชาวคีรีวงมีสำนึกในการมีส่วนร่วมของชุมชนสูง สามารถรวมกลุ่มกันจัดตั้งองค์กรชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประชุมแสดงความคิดเห็นและร่วมมือกันทำงานเพื่อส่วนรวมอยู่เสมอ โดยมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นองค์กรชุมชนในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

5.3.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง หรือธนาคารแห่งชุมชนเขา ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2523 ภายใต้แนวคิดสัจจะออมทรัพย์ ผู้นำชุมชนได้นำหลักการของสหกรณ์มาจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อแก้ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ชาวคีรีวงจะนำเงินมาฝากสะสมกับกลุ่มออมทรัพย์ทุกเดือน เงินสะสมดังกล่าวเรียกว่า “เงินสัจจะ”



แผนภาพที่ 53 ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง

เมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์มีเงินทุนหมุนเวียน 35,000 บาท มีสมาชิก 51 คน ในปี พ.ศ. 2548 กลุ่มออมทรัพย์มีจำนวนเงินทุนหมุนเวียนราว 40 ล้านบาท มีสมาชิกประมาณ 2,000 คน



แผนภาพที่ 54 สมุดเงินฝากของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวงถือเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญในชุมชน มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน มีกฎระเบียบข้อบังคับ ทั้งในเรื่องการรับสมัครเป็นสมาชิกและการขาดจากสมาชิก ระเบียบการกู้เงินสามัญและการกู้เงินฉุกเฉิน ระเบียบการค้ำประกัน ตลอดจนเงินสวัสดิการหรือประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งถือเป็นแบบอย่างแห่งความสำเร็จ ความสามัคคี และความเชื่อมั่นของชุมชนชาวคีรีวง

5.3.2 กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง

กลุ่มเริ่มก่อตั้งโดยการปรึกษาหารือกันของสมาชิกรุ่นก่อตั้งเพื่อจัดหาอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกในชุมชน ประกอบกับช่วงเวลานั้นมูลนิธิโกมลคีมทองได้เข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมด้านอาชีพเสริมในหมู่บ้าน และได้แนะนำกลุ่มให้ผลิตผ้ามัดย้อม และนำผ้าที่ย้อมแล้วมาแปรรูป

เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า เป็นต้น เมื่อสมาชิกกลุ่มนำข้อเสนอดังกล่าวมาปรึกษาหารือกัน ก็ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า จะเลือกธุรกิจดังกล่าวเป็นอาชีพเสริม โดยมีเหตุผล 3 ประการ คือ

1) การผลิตผ้ามัดย้อมเป็นการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติของบรรพบุรุษ

2) กลุ่มสามารถจัดหาวัตถุดิบต่างๆ ภายในชุมชน เช่น เปลือกผลไม้ ใบไม้และรากไม้ เป็นต้น ที่จะนำมาผลิตสีย้อมธรรมชาติ

3) การผลิตผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เดิมที่กลุ่มตั้งไว้ คือ จะต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวคีรีวง ซึ่งการย้อมสีธรรมชาติแบบนี้ถือเป็นการนำวัสดุที่เหลือใช้ในธรรมชาติมาหมุนเวียนสร้างรายได้ให้กับสมาชิกภายในชุมชนนั่นเอง



แผนภาพที่ 55 ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผ้ามัดย้อม

ในตอนแรกมีสมาชิกร่วมก่อตั้งทั้งสิ้น 10 คน และกลุ่มได้รับเงินทุนก้อนแรกจากมูลนิธิโกมลคีมทองเป็นเงิน 25,000 บาท เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการซื้ออุปกรณ์ นอกจากนี้มูลนิธิได้ให้ความอนุเคราะห์ในการพาสมาชิกร่วมไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน เพื่อนำรูปแบบการบริหารจัดการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกลุ่มในอนาคต



แผนภาพที่ 56 คุณอารี ขุนทน ผู้นำกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง

นอกจากเงินทุนสนับสนุนจากมูลนิธิโกมลคีมทองในตอนเริ่มต้นจำนวน 25,000 บาทแล้ว กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลในเรื่องของ อุปกรณ์การผลิตและการฝึกอบรมเป็นเงิน 45,000 บาท และจากกรมพัฒนาชุมชนเป็นเงิน 10,000 บาท นอกจากนี้หลังจากที่หมู่บ้านคีรีวงได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบของภาคใต้แล้ว กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวงก็ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการดังกล่าว เป็นเงิน 70,000 บาท เพื่อนำมาใช้ในการสร้างถนนเข้ามาถึงที่ทำงานกลุ่ม ปรับภูมิทัศน์รอบๆ ที่ทำงานกลุ่ม และจัดทำป้ายชื่อกลุ่มอีกด้วย



แผนภาพที่ 57 กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง

การตลาดของกลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง เบื้องต้นกลุ่มใช้ยุทธวิธีการตลาดแบบตั้งรับ คือ รอให้ลูกค้าเดินเข้ามาหาเหมือนกับกลุ่มธุรกิจชุมชนอื่นๆ ทั่วไป นอกจากวางขายสินค้าที่กลุ่มเองแล้ว สมาชิกในกลุ่มได้นำสินค้าไปฝากขายที่ร้านนคร-บรรณรัตน์ และออกร้านตามงานต่างๆ ซึ่งยอดขายในช่วงแรกตกประมาณ 100,000-200,000 บาทต่อเดือน เมื่อสินค้าเริ่มติดตลาด ประกอบกับแรงประชาสัมพันธ์เรื่องของหมู่บ้านคีรีวงผ่านทางสื่อต่างๆ และแรงหนุนจากโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้การตลาดของกลุ่มเริ่มขยายตัวออกไปในวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นตลาดแถบชายฝั่งอันดามัน คือ ภูเก็ต พังงา กระบี่ หรือตลาดในกรุงเทพฯ ต่างก็มียอดสั่งซื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้มีกลุ่มพ่อค้าจากญี่ปุ่น สิงคโปร์ มาเลเซีย และไต้หวัน มาติดต่อสั่งซื้อสินค้าจากกลุ่มเป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ. 2547-2548 ทางกลุ่มได้ปรับกลยุทธ์ทางการตลาด โดยพยายามเน้นเชิงรุกมากขึ้น ซึ่งกลุ่มได้ติดต่อ Trader คือ บริษัท สิมพลี จำกัด ให้ช่วยจัดหาลูกค้าในแถบยุโรป เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส และอิตาลี ซึ่งปัจจุบันยอดขายของกลุ่มจะอยู่ที่ 300,000-600,000 บาทต่อเดือน

5.3.3 กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวบ้านคีรีวง

กลุ่มผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวบ้านคีรีวงริเริ่มจากกลุ่มชาวบ้านที่มีมุ่งมั่นและมีแนวคิดเดียวกันในการอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้าน และเกิดจากผู้นำกลุ่ม คือ คุณวีระ เชนย ที่พยายาม

แก้ปัญหาการว่างงานในชุมชน ประกอบกับคุณวีระประสบอุบัติเหตุ ทำให้ไม่สามารถทำสวนได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ภายในครอบครัว คุณวีระจึงร่วมมือกับชาวบ้านที่มีฝีมือในด้านหัตถกรรม และจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเริ่มแรก กลุ่มได้ยึดผลิตภัณฑ์จักสานเป็นกิจกรรมหลัก ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ในปี พ.ศ. 2544



แผนภาพที่ 58 คุณวีระ เชนย ผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวบ้านคีรีวง

เบื้องต้นกลุ่มได้กู้เงินจากกองทุนชุมชน (เมนู5) ของธนาคารออมสินจำนวน 50,000 บาท โดยแบ่งสร้างโรงเรือนเป็นเงิน 12,000 บาท และทุนหมุนเวียน 38,000 บาท นอกจากนี้ยังได้รับสนับสนุนอุปกรณ์การผลิตจากกรมพัฒนาชุมชนเป็นเงิน 45,000 บาท และอุปกรณ์ต่างๆ เช่น มอเตอร์ เครื่องจักรตอก และเครื่องสว่าน จาก อบต. เป็นเงิน 35,000 บาท กลุ่มยังได้รับงบประมาณให้เปล่าจากกองทุนเพื่อสวัสดิการสังคมมนุษย์จำนวน 24,000 บาท เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียน เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและทุพพลภาพ



แผนภาพที่ 59 ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

การตลาดของกลุ่มในช่วงแรกจะเป็นลักษณะตลาดตั้งรับ คือเน้นขายที่กลุ่มและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์บ้านคีรีวงเป็นหลัก ในเวลาต่อมากลุ่มได้ขยายตลาดโดยนำสินค้าไปฝากขายตามร้านค้าในตัวเมืองนครศรีธรรมราช และต่างจังหวัด ตลอดจนกรุงเทพฯ รวมทั้งออกบูชตามงานต่างๆ และมีการขยายเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มธุรกิจชุมชนต่างหมู่บ้านที่ผลิตสินค้าชนิดเดียวกัน โดยตกลงกันว่าถ้าลูกค้าสั่งซื้อมากเกินกำลังการผลิตของสมาชิกรายใดรายหนึ่ง สมาชิกสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนสมาชิกโดยการตัดแบ่งงานในส่วนที่ตนผลิตไม่ทันให้กับเพื่อนสมาชิกได้ ซึ่งข้อตกลงนี้ถือเป็นความร่วมมือระหว่างเพื่อนสมาชิกในการช่วยกันขยายตลาด

6. การศึกษาดูงาน ณ ชุมชนไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

6.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน

- | | |
|--|--------------------------------------|
| 1) อาจารย์ยัวร์พงษ์ ธีรวิรัฐ | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 2) อาจารย์สมพร เทพสิทธิธา | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 3) รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ | มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ |
| 4) คุณณัฐนันท์ พงษ์มงคลสาม | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 5) ว่าที่ร้อยโทอักรินทร์ วงศ์ธีรญาณเดช | สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ |
| 6) คุณมนิรัตน์ จริยธรรมวัตติ | ผู้ช่วยวิจัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี |

6.2 ชื่อตัวแทนและที่อยู่ของหน่วยงานที่ดูงาน

คุณจจร ทิพาพงศ์ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ฝ่ายประสานงาน เลขที่ 117 หมู่ที่ 9 ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80260 โทรศัพท์ 081-2589432 และ 075-350675

6.3 สรุปประเด็นสำคัญ

ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอลำปาง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอลำปางประมาณ 5 กิโลเมตร และมีเส้นทางรถไฟตัดผ่านตำบลในพื้นที่ของหมู่ที่ 3 คือ บ้านทางพอ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาล ตำบลไม้เรียงมีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน จำนวน 1,593 ครัวเรือน มีประชากร 5,109 คน มีพื้นที่ทั้งหมด จำนวน 22,220 ไร่ มีพื้นที่ราบประมาณ 13,320 ไร่ เป็นพื้นที่ภูเขา 8,900 ไร่ โดยมีพื้นที่สำหรับประกอบอาชีพทำการเกษตรประมาณ 19,750 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับการเลี้ยงสัตว์ประมาณ 2,600 ไร่ เป็นแหล่งน้ำประมาณ 190 ไร่ และเป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 3,800 ไร่ ประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตร เช่น สวนยางพารา ทำสวนผลไม้ ไร่ข้าว ไร่ยาง และทำนา ซึ่งเป็นรายได้เสริมให้แต่ละครอบครัวตลอดทั้งปี

ชุมชนไม้เรียงได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงขึ้น ในปี พ.ศ. 2540 โดยสภาผู้นำชุมชนตำบลไม้เรียง จำนวน 40 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากหมู่บ้านต่างๆ บ้านละ 5 คน เข้ามาเป็นคณะผู้บริหารจัดการและได้จัดทำแผนพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งเป็นแผนแม่บทที่ชุมชนใช้เป็น

แนวทาง ในการพัฒนา โดยเกิดจากความเห็นร่วมกันของสมาชิกในชุมชนกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาตามข้อมูลด้านศักยภาพ ทรัพยากร ความต้องการและปัญหาของชุมชน เพื่อตอบสนองด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ กองทุนสวัสดิการ ธุรกิจอุตสาหกรรม และการเรียนรู้ของชุมชน



แผนภาพที่ 60 ที่ทำการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาคนในชุมชน โดยอาศัยแนวทางของกลุ่มเกษตรกรทำสวนไม่เรียงเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรม โดยกลุ่มเกษตรกรทำสวนไม่เรียงได้รวบรวมกิจกรรมต่างๆ มาไว้ในระบบศูนย์พัฒนาชุมชนไม่เรียง คือ การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนใน 3 เรื่องหลัก คือ

1) การให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการเรียนวิชาสามัญพื้นฐานจากการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนวิชาสามัญอย่างน้อยจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพราะชุมชนเห็นว่าในยุคปัจจุบันความรู้ด้านวิชาสามัญก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อจะได้เรียนรู้และอยู่ในสังคมอย่างเท่าทัน

2) ให้การเรียนรู้ในสิ่งที่เขาควรจะรู้ เช่น ในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย การสหกรณ์ การบริหารจัดการ เป็นต้น เพราะความรู้เหล่านี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเขาอยู่ตลอดเวลาไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ซึ่งชุมชนควรจะเรียนรู้เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

3) ให้การเรียนรู้ในสิ่งที่เขาอยากรู้ เป็นการให้ความรู้ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ตามความสนใจของสมาชิกในชุมชน และความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ ทรัพยากรของชุมชน

การเรียนรู้หลักทั้ง 3 กิจกรรมนี้ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จะสำรวจความต้องการ ความสนใจของสมาชิกในชุมชน แล้วก็จะจัดทำเป็นหลักสูตรการฝึกอบรม การเรียนรู้ โดยประสานงานกับองค์กร หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในเรื่องของการสนับสนุนเรื่อง

งบประมาณ และวิทยากร ชุมชนเชื่อมั่นว่าหากสมาชิกในชุมชนได้รับการเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วก็จะยอมเป็นหนทางที่พัฒนาสู่การพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผลที่เกิดขึ้นจากการมีเวทีการเรียนรู้และจัดทำแผนแม่บทชุมชนและการนำไปสู่ การปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 จากจำนวนสมาชิก 37 ครอบครัว ในปัจจุบันมีสมาชิกในชุมชน เข้าร่วมโครงการจำนวน 949 ครอบครัว เกิดกลุ่มและกองทุนต่างๆ อันประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร ทำสวนไม้เรียง ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง แพทย์แผนไทยสมุนไพร กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มแปรรูปข้าว (โรงสี) กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่ม เกษตรกรรมยั่งยืน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกรเพื่อสิ่งแวดล้อม

ต่อมาตำบลไม้เรียงได้มีการสรุปบทเรียนและประสบการณ์ของชุมชนจากแผนแม่บทฉบับ แรก ซึ่งชุมชนได้ระบบการจัดการข้อมูลที่ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม ทำให้เกิดแผนแม่บทชุมชนฉบับที่ 2 ขึ้น เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากแผนแม่บทเดิม แผนแม่บทฉบับที่ 2 ประกอบด้วย 8 แผน คือ

- 1) แผนพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน
- 2) แผนการจัดการผลผลิต
- 3) แผนพัฒนาทุนและระบบสวัสดิการ
- 4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- 5) แผนการพัฒนาสุขภาพ
- 6) แผนพัฒนาการท่องเที่ยว
- 7) แผนพัฒนาจิตใจ
- 8) แผนพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

ปัจจุบันศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีการฝึกอบรมแกนนำหมู่บ้านละ 8 คน ซึ่งมีการอบรมไปแล้ว 2 รุ่น โดยการฝึกอบรมจะทำร่วมกับเครือข่ายมมนา

เครือข่ายมมนาเกิดขึ้นจากการทำแผนแม่บทร่วมกันระหว่างกลุ่มอาชีพขางพารา กลุ่มอาชีพไม้ผล กลุ่มอาชีพประมง และกลุ่มอาชีพนาข้าว ซึ่งการขับเคลื่อนเครือข่ายมมนาทำให้ ชาวบ้านรู้จักตนเองว่าอยู่กลุ่มประเภทใดระหว่างกินคืออยู่ดี พอกินพอใช้ หรือเป็นหนี้สิน

นอกจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีการฝึกอาชีพให้กับคนยากจนแล้ว ศูนย์ศึกษา และพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีการเก็บข้อมูลภายในชุมชน โดยให้ชาวบ้านกรอกข้อมูลใน 1 เดือน ซึ่งทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงรายจ่ายที่สูญหายไป ซึ่งภายหลังบัญชีครัวเรือนของ ธกส. ได้นำ แนวคิดของชุมชนไม้เรียงไปใช้ต่อ

การแก้ปัญหาภายในชุมชนที่มาอบรมทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงจะนำข้อมูล ต่างๆ ที่ได้มาจากชาวบ้านมาจัดเวทีคุยกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเรียนรู้เรื่องของชุมชนโดยเอง เรื่องของตัวเอง (ข้อมูลของชุมชนนั้นๆ) มาพูดคุยกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่า ปัญหาที่แท้จริงของ

ชุมชนเป็นเรื่องของการขาดความรู้ทางการจัดการ ไม่ใช่ปัญหาทางการเงินอย่างที่ชุมชนเข้าใจในเบื้องต้น

การเรียนรู้ของชุมชนไม่เรียงมือองค์ประกอบสำคัญดังนี้

- 1) ชุมชนไม่เรียงมือการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง
- 2) การเรียนรู้ของชุมชนไม่เรียงสม่ำเสมอและมั่นคงไม่หยุดนิ่งตลอดมาจนถึงปัจจุบัน
- 3) ชุมชนไม่เรียงมือได้ให้บทเรียนสำคัญที่สุด คือ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญที่สุดโดยชุมชนจะต้องรู้จักศักยภาพของตนเอง
- 4) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงมือเปรียบได้กับคอนประคอง คือ เป็นเวทีการเรียนรู้ "ไม่ได้เน้นที่สถานที่ แต่เน้นที่กระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ
- 5) การเรียนรู้ของชุมชนไม่เรียงมือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องหลากหลายรูปแบบ และเป็นแบบรุกเรื่อยมา
- 6) ชุมชนไม่เรียงมือมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนว่าในอนาคตชุมชนไม่เรียงมือจะต้องมีผู้นำและสมาชิกชุมชนที่เข้มแข็ง